Évkönyv

Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok – harmincharmadszor

Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet sorrendben 33. évkönyvét tette közzé 1996-ban. A sorozatot 1962-ben Gödöny József alapította, 1991-től Pusztai László, az intézet második igazgatója szerkesztette. Noha a jelen kötetben közzétett dolgozatok még az ő irányítása mellett végzett kutatások eredményeiről adnak számot, halála következtében a mostani kiadványt Irk Ferenc, az intézet jelenlegi igazgatója állította össze.

„A tanulmánykötet ezután is elsődlegesen az Intézet tudományos munkásságának tükörképe kívánna lenni – írja *Irk Ferenc* a könyv előszavában. – A jövőben is azoknak a nagyobb lélegzetű tanulmányoknak kíván helyet biztosítani, amelyek terjedelmüknél fogva egy-egy havi periodikában nem jelenhettek meg, ugyanakkor a szakmai közvélemény számára jelen formátumban is érdeklődésre tarthatnak számot." Az előszót követő két írás *Pusztai László*nak és munkásságának állít emléket. *Györgyi Kálmánnak*, az intézet tudományos tanácsa elnökének és *Erdei Árpádnak*, a tudós jó barátnak itt közölt sírbeszéde idézi fel Pusztai László személyiségét és befejezetlenül is jelentős szakmai tevékenységét.

Kránitz Mariann Együttműködés és korrupció: a gazdasági élet és hatékonyság keskeny grádusán című tanulmánya a korrupció külföldi és magyarországi helyzetével foglalkozik. A dolgozat részletesen tárgyalja a korrupció fogalmát, elemzi az ún. „kicsi, közepes és nagy formátumú" korrupció ismérveit, majd példákkal igazolja, hogy a korrupció (számos negatív következménye ellenére) olykor a gazdasági életet pozitív irányban is befolyásolhatja. A szöveg az előbeszéd stílusjegyeit viseli magán, ami érthető is, hiszen egy nemzetközi szimpóziumon került felolvasásra.

Az erőszakos bűnözés és a bűnözéstől való félelem a témája Fehér Lenke dolgozatának. A szerző szerint a modern kriminológia újszerű megközelítései nem csupán az elkövetők megbüntetését hangsúlyozzák, hanem középpontba helyezik a bűnözés szélesebb koncepciójának (elkövető–áldozat–társadalom) a megértését. A tanulmány ismerteti az új kriminológiai törekvéseket a bűnözésre adott válaszokban, a bűnözéstől való félelem okait és következményeit, valamint az erőszakos bűnözés hazai alakulásának vizsgálatából eredő tanulságokat – különös tekintettel az elkövető és a sértett közötti kapcsolat jellemzőire.

Nagy László Tibor egy a gépjárművekkel kapcsolatos vagyon elleni bűncselekmé-

nyekről szóló közvélemény-kutatás eredményeit elemzi. Magyarországon az 1970-es évek elején végbement motorizációs robbanás a gépjárművekkel kapcsolatos vagyon elleni bűncselekmények számának jelentős emelkedését is jelentette. Később a növekedési tendencia némiképp lelassult, de 1986-ra személyi tulajdon elleni lopások 41%-a már gépkocsi elleni bűncselekmény volt. A rendszerváltást követően ismét ugrásszerűen megnőtt a gépkocsilopások száma. A közbiztonság negatív megítélését nagyban befolyásolja a gépjárműlopások aggasztó mértéke, különösen Budapesten, ahol naponta 20-40 autót tulajdonítanak el.

Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet egy olyan kérdőíves vizsgálatot folytatott le, amelynek során gépjármű-tulajdonosoktól igyekeztek számos, a gépjárművekkel kapcsolatos vagyon elleni bűncselekményt érintő, eddig mélyebben fel nem tárt kérdésre választ kapni. Noha az 1994–95-ben lezajlott kutatás nem volt reprezentatív s csak mintegy 200 kérdőív válaszait dolgozta fel, így is számos tanulság vonható le belőle. A megkérdezettek túlnyomó része kívánatosnak tartaná a lakossági figyelőszolgálatokat és jelentős arányban – különböző módokon – azokat aktívan támogatná is, ugyanakkor a legeredményesebb megelőzési eszköznek a többség a súlyosabb bírósági ítéleteket és a fokozottabb rendőri jelenlétet tartja.

A kötet egyetlen börtönügyi témájú dolgozatát – amelynek címe *A büntetés elméletének kritikai megközelítése I.* – *Kövér Ágnes* írta. Az évkönyv rezüméje szerint „a tanulmány arra keresi a választ, hogy miközben az idők folyamán a bűnözés növekedett, s a tőle való félelem szinte mítikussá vált, az intézményesített társadalmi reakció: a büntetés enyhült, toleránsabb és humánusabb lett".

A tanulmány bevezető része a bűn, a bűnözés és a büntetés összefüggéseit elemzi, második – nagyobbik – fele pedig a büntetésről és milyenségének okairól szól. A büntetés társadalmi funkciójának tárgyalásakor a szerző Emile Durkheim elméletét értelmezi, sorra veszi a különböző büntetési modelleket. Ezek a következők: a történeti liberális modell, az állammonopolizmus két formája (a jóléti társadalmak, illetve a megvalósult szocializmus modelljei), a polgári konzervatív és a szociálliberális modell. Kövér Ágnes ezután elsősorban Michel Foucault történeti elemzéséből kiindulva tekinti át a büntetés tartalmának a XVIII. századtól számítható átalakulását és megítélésének újabb kiindulópontjait. A nagyívű munkának, a szerző kandidátusi dolgozatának csupán első részét közölte ezúttal az évkönyv, a folytatás a jövő évi kötetben várható.

A következőkben *Kerezsi Klárának* a büntető törvénykönyv szankciórendszerének átalakításához, különös tekintettel a hazai pártfogó szolgálat működésére készített koncepcióját olvashatjuk. A szerző részletesen feltárja a büntető igazságszolgáltatás mostani válsághelyzetének okait és jellemzőit, ismerteti a bűnözéskontroll új eszközeit, az ún. diverziós megoldásokat és az alternatív szankciókat, legvégül közreadja a pártfogó intézményrendszer fejlesztésére tett javaslatait. Ez utóbbi területet érintő elképzelése például, hogy a fiatalkorúak és a felnőttkorúak pártfogó szervezeteit egységesíteni kell, és az Igazságügyi Minisztériumhoz csatolásuk biztosíthatja az alternatív szankciók végrehajtásáért felelős pártfogó szolgálatok továbbfejlesztését.

Barabás Andrea Tünde a mediáció hazai helyzetét vizsgálja *A mediáció esélyei Ma-*

gyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében című tanulmányában. A mediáció, vagyis a tettes–áldozat–egyezség, egy olyan – hazánkban még új – igazságszolgáltatási forma, amely azzal, hogy a bűncselekmény sértettjének és elkövetőjének az okozott kár jóvátételéről való megállapodását helyezi középpontba, egyaránt szolgálja mindkét fél, s ezzel végső soron a társadalom érdekeit is.

A vizsgálat kapcsán a tettesi interjúk felvételére a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben került sor, ezen adatfelvétel eredményeit részletesebben elemzi a szerző. A sértettek vonatkozásában a tanulmányban ismertetett összegzés csak „tájékoztató jellegűnek" tekinthető a minta kicsinysége miatt. A vizsgálat alátámasztotta azt az érvet, hogy Magyarországon igenis szükség van olyan alternatív szankciók kidolgozására, amelyek jobban figyelembe veszik a bűncselekmény sértettjének szempontjait, s egyben lehetőséget kínálnak a kisebb súlyú bűncselekményt elkövetők számára a börtönbüntetés elkerülésére is.

A tárgyalás mellőzésének elméleti és gyakorlati kérdését vizsgálja *Kiss Anna* tanulmánya. Egyrészt az európai csatlakozásból eredő jogharmonizációs igény, másrészt a megnövekedett bűnözés kezeléséhez szükséges gyorsabb, hatékonyabb eszközrendszer hiánya is aláhúzza a téma jelentőségét hazánkban. A szerző nemzetközi kitekintés után a tárgyalás mellőzésének magyarországi előzményeit, mai jellemzőit, alapelveit ismerteti, végül összegzésében megállapítja: „A működőképességük határán lévő bíróságok helyzetén tényleg könnyítenünk kell. Az eljárás egyszerűsítése talán valóban csökkenti a jogalkotó szervek munkaterhét, és feltételezhetően az sem elhanyagolható szempont, hogy ezáltal több idő marad a súlyosabb, bonyolultabb ügyekre".

Molnár József itt közölt írásának – *A kriminalisztika tudománya* – első része a legutóbbi OKKr-évkönyvben jelent meg. Irk Ferenc szerint a kriminalisztika tudományának fontosságáról jogászberkekben is ellentmondásos nézetek forognak, jelen fejtegetés talán hozzájárul ahhoz, hogy e tudományág a jelenleginél nagyobb elismertséget kapjon.

A tanulmánynak a mostani kötetben megjelent része vázolja a kriminalisztika történetét – külön kitérve a magyarországi fejlődés eseményeire, leírja a kriminalisztikai gondolkodás jellemzőit, valamint meghatározza a kriminalisztika szerepét a büntető joggyakorlatban.

Az évkönyv – hagyományai szerint – egy külföldi szerző tanulmányát is közli. Ezúttal *Siegfried Lammich* írása a szervezett bűnözés elleni küzdelmet mutatja be a titkos, operatív nyomozási eljárások példáján, Kelet-Európa országainak viszonylatában. A szerző szerint a Kelet-Európa országaiban bekövetkezett politikai változások a bűnözés tekintetében olyan új fejleményeket hoztak magukkal, amelyek nemcsak ezen országok lakossága körében, hanem külföldön is fokozódó aggodalmat keltettek.

A tanulmány röviden utal a titkos operatív nyomozati tevékenység törvényi kereteire, majd ismerteti az alapvető jogokat érintő nyomozati eszközöket, szól a titkos ügynökök alkalmazásáról és néhány további, törvényben szabályozott nyomozati módszerről. Ezt követően a szerzett információk felhasználásáról és a preventív őrizetbe vételről (mint operatív nyomozati eszközről) értekezik a szerző, a záró megjegyzésekben pedig összefoglalja véleményét. A tanulmány alapvető megállapítása, hogy a legutóbbi években egy-

részt a titkos, alapjogokat érintő nyomozati eszközök alkalmazási területe kiszélesedett, másrészt az alapjogokat érintő operatív nyomozati eszközök enge-délyezésének és alkalmazásuk ellenőrzésének joga a bíró kezébe került Kelet-Európában.

A négy év után ismét megváltozott külsejű évkönyv témáit tekintve a korábbiakhoz hasonló arányokat mutat. Megállapítható továbbá az is, hogy a Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok legújabb – immáron 33. – kötete ezúttal is tartja megszokott szakmai színvonalát.

Deák Ferenc

